

آزادمردی که یک تنه به مبارزه با استعمار انگلیس برخاست!

۱۷ فروردین ۱۳۹۴ ساعت ۱۶:۵۳

شیخ محمد خیابانی در ۱۲۵۶ هـ.ش. در خامنه از توابع تبریز - متولد شد.

خیابانی پس از چند سال کار و تحصیل مقدماتی در روسیه که محل اقامت پدرش بود به تبریز بازگشت و به تحصیل علوم دینی پرداخت. وی علاوه بر فقه و اصول، ادبیات - عرب را فرا گرفت و به کسوت روحانیت درآمد؛ چنانکه پس از وفات مرحوم آقای حاجی سید حسین پیش نماز، پدرزن فقید آن شهید - که در مسجد جامع تبریز امامت داشت - خیابانی قریب چهار سال، ظهرها در مسجد جامع و شب ها و صبح ها در مسجد کریم خان، امام جماعت بود و بیش از هزار نفر در نماز جماعت به او اقتدا می کردند. وی مدتی امام جماعت مسجد جامع تبریز شد و سپس به دوره دوم مجلس شورای ملی که در آبان ۱۲۸۸ آغاز به کار کرد، راه یافت. هنگام اولتیماتوم روسیه تزاری برای بیرون راندن مستشاران خارجی و ادامه اقامت مستشاران روسی در ایران که با موافقت احمد شاه رو به رو شد و به تعطیلی مجلس دوم انجامید، شیخ محمد خیابانی به مبارزه علیه حضور استعماری بیگانگان ادامه داد. او طی نطق‌های پرشوری در مجلس، نمایندگان را از تسلیم شدن در برابر روسها برحذر داشت. پس از تعطیلی مجلس دوم به تبریز بازگشت و مبارزات سیاسی خود را سازمان تازه‌ای بخشید.

مهمترین بخش این مبارزات، قیام وی در برابر پیمان ۱۹۱۹ و وثوق‌الدوله بود، چرا که به موجب این قرارداد امتیاز راه‌آهن و راه‌های شوسه در سراسر کشور به انگلیس واگذار شد و ارتش و دستگاه مالیه ایران زیر نظر مستشاران سیاسی و اقتصادی بریتانیا قرار گرفت. روحانیون مبارز از جمله شیخ محمد خیابانی و سید حسن مدرس در جریان مخالفت‌ها و اعتراضات عمومی مردم علیه پیمان ۱۹۱۹، به وثوق‌الدوله که عاقد این پیمان بود، به شدت اعتراض کردند و این افشاگری‌ها به شناخت بیشتر مردم از ماهیت اهداف بیگانگان در ایران انجامید. خیابانی برای واداشتن وثوق‌الدوله به لغو معاهده، در بهار ۱۲۹۹ هـ.ش. به مبارزه مسلحانه روی آورد و در روزهای میانی فروردین همان سال در برنامه‌ای از پیش طراحی شده، تمامی ادارات و مراکز دولتی تبریز را تصرف کرد. وی با گسترش این قیام به دیگر شهرهای آذربایجان، توانست، این خطه را از حاکمیت دولت وثوق‌الدوله خارج سازد. در کشاکش قیام شیخ محمد خیابانی، دولت وثوق‌الدوله سقوط کرد و کابینه مشیرالدوله زمام امور را به دست گرفت. مشیرالدوله برای پایان دادن به قیام خیابانی، مخبرالسلطنه حاکم تبریز را مأمور فرو نشاندن این قیام کرد. مخبرالسلطنه پس از چند دوره مذاکره بی‌حاصل با شیخ محمد خیابانی، سرانجام به کمک قوای قزاق عملیات نظامی بزرگی را علیه نیروهای وفادار به خیابانی به راه انداخت. در جریان این نبرد نیروهای شیخ سرکوب شده و شیخ محمد خیابانی نیز در ۲۲ شهریور ۱۲۹۹ به شهادت رسید. دولت مشیرالدوله از بیم عکس‌العمل مردم قتل خیابانی را تا مدت‌ها «خودکشی» اعلام کرد، اما این ترفند، بی‌حاصل بود.

از این رو علی اکبر آگاه از شعرای آزادیخواه در رثای شیخ محمد خیابانی چنین سرود:

زیانی که این دوره بی ثانی است

به تبریز مرگ خیابانی است

به نزدیک او را چو خود دیده ام

سخنگوییش را پسندیده ام

به گاه سخن ازدهای دمان

بلند آسمان ناطق خوش بیان

سجیع و فقیه و اصیل و نجیب

امین و شکیب و ادیب و اریب

درخشنده چون اختر آسمان

شفابخش دل های پیر و جوان

به هوش و خرد ثانی بوالعلاء

به آزادگی بر همه مقتدا.

اهداف و علل شکست قیام تبریز

اما در باب اهداف شیخ محمد خیابانی از بررسی سخنان رهبر قیام تبریز و موضع گیری های او چنین برمی آید که قیام مجاهدان تبریز به منظور تحقق بخشیدن به اموری از این دست بود:

۱. قطع دست اجانب از سلطه پیدا کردن بر کشور و منابع آن؛

۲. از بین بردن استبداد و احیا و اجرای قانون مشروطیت؛

۳. سروسامان دادن به اوضاع آشفته کشور و حفظ استقلال همه جانبه ایران؛

۴. همکاری با نهضت جنگل به رهبری میرزا کوچک خان در راه اصلاح اوضاع کشور و بیدار کردن مردم.

درباره علل عدم پیروزی نهضت مجاهدان تبریز به اموری اشاره شده است که از جمله آنهاست:

۱. خیانت عوامل بیگانه؛

۲. کم بودن نیروهای مقاومت؛

۳. اعتماد بیش از حد به افراد به ظاهر حزب؛

۴. عدم همکاری هم پیمانان خیابانی؛

۵. استقلال رأی خیابانی در حفظ مواضع اصیل انقلابی و حاضر نشدن به همکاری با روس و انگلیس.

سخنانی کوتاه از شیخ محمد خیابانی

ملتّی که از مرگ نمی ترسد هرگز نمی میرد.

اولین لازمه شرافت هر ملتّ استقلال است.

حافظ و نگهبان استقلال هر ملتّ شجاعت و قهرمانی اوست.

انتظام و انضباط شرط عمده موفقیت است.

اعتماد به نفس شرط عمده موفقیت است.

شجاعت مادّی بی شجاعت معنوی کامل نیست.

ترس عامل عمده اسارت ملتّ هاست.

در راه زندگی شرافتمندانه باید از جان و مال گذشت.

استقلال ملت ها را فقط فضایل و اخلاق عالی می تواند محفوظ دارد.

منبع: قدس

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/29993/بهرخواست-انگلیس-استعمار-مبارزه-تنه-یک-آزادمردی/29993>